

AWP-RAPPORT

2008-01-NOB

Parkeerterrein nieuwstraat oude begraafplaats

t' SLOT te PURMERENDT, in Noort Hollandt.

J. Vischer Fecit et excus

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP PURMEREND

Rapport 2008-01-NOB van de Archeologische
Werkgroep Purmerend.

Auteur: P.J. de Groot

Veldwerk: P.J. de Goot,
J.T.F. van Waard,
M.Mulder,
K.van Haver,
Cor (kraanmachinist)

De Archeologische Werkgroep is opgericht per
22 december 1995 en ingeschreven bij de
kamer van Koophandel Noordwest Holland te
Alkmaar onder nr. V 40626264.

De werkgroep heeft haar werkavond elke
dinsdag van 20.00 uur tot 22.00 uur in gebouw
“de Ark” Wilhelminalaan 1, 1441 EK te
Purmerend (tevens postadres)
Telefoon : Dinsdagavond 0299 – 417542
E-mail : archeol@xs4all.nl

Het huidige bestuur is als volgt samengesteld:

Voorzitter

J.T.F. van Waard 0299-683195

Penningmeester

K.van Haver 0299-776808

Algemene bestuursleden

N. van den Brom

R. Lust

J. Lankelma

Vorbereidend Opgravings Coördinator

P.J. de Groot 0644103343

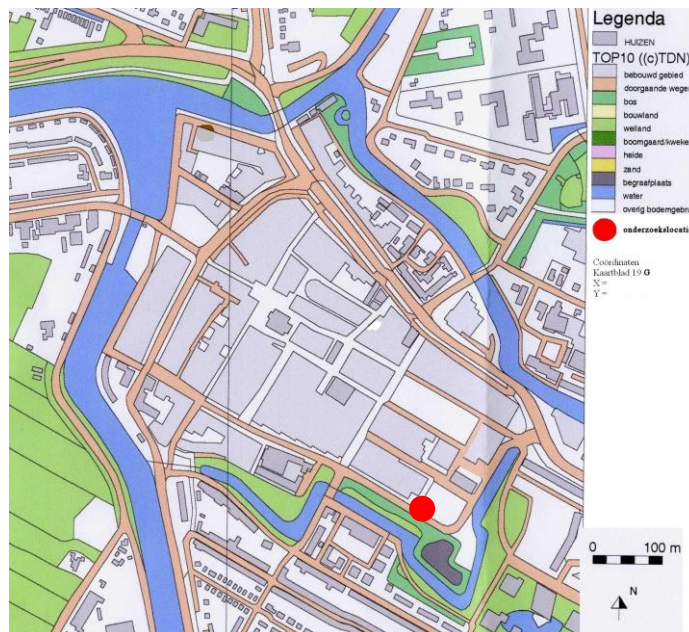
Copyright:
Archeologische Werkgroep Purmerend

Inhoudsopgave:

2	Colofon en inhoudsopgave
3	Administratieve gegevens onderzoek
4	Locatie onderzoeksgebied
5	Voorwoord
6	Inleiding
8	De waarneming
13	Tekeningen
15	Conclusie

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSLOCATIE

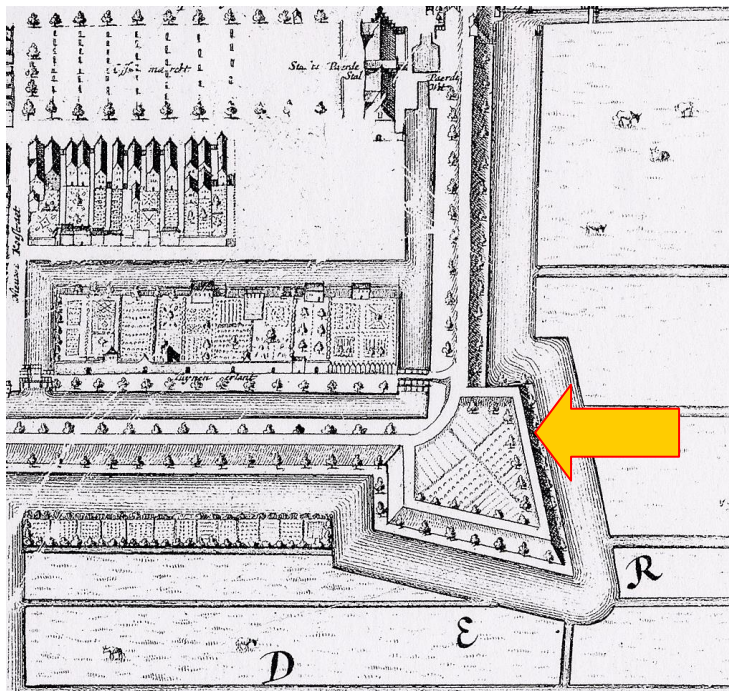
PURMEREND

Provincie	:	Noord-Holland
Gemeente	:	Purmerend
Plaats	:	Purmerend
Toponiem	:	Nieuwstraat, Parkeerterrein Oude Begraafplaats
Kadestrale gegevens	:	NB
Coördinaten	:	X=125.338
	:	Y=502.196
Projectverantwoordelijke	:	Archeologische Werkgroep Purmerend
Bevoegd gezag	:	Gemeente Purmerend
ARCHIS (CIS-CODE)	:	NB
AWP-Projectcode	:	2008-01-NOB
Complex en ABR codering	:	Weg/Vesting
Periode	:	Nieuwe tijd
Geomorfologische context	:	Stedelijk
NAP (hoogte maaiveld)	:	Maaiveld
Maximale diepte onderzoek	:	2 meter
Uitvoering veldwerk	:	2 tot en met 4 januari 2008
Beheer/Plaats documentatie	:	Archeologische Werkgroep Purmerend

LOCATIE ONDERZOEKSGBIED

Situatie in de 17^e eeuw

Situatie in de 21^e eeuw

VOORWOORD

De AWP is gevraagd door de Gemeente Purmerend een waarneming uit te voeren aan de parkeerplaats naast de oude begraafplaats in Purmerend. In december 2007 was er reeds een onderzoek uitgevoerd door het Archeologisch Diensten Centrum uit Amersfoort. Tijdens deze opgraving konden niet alle restanten van het botmateriaal geborgen worden. De AWP heeft ook bij dit onderzoek haar diensten verleend en had daar waargenomen dat er onder de begravingen een grote stortlaag, met veel scherfmateriaal, aanwezig was. In overleg met de Gemeente Purmerend kon de AWP na het onderzoek door het ADC een waarneming uitvoeren. Hierbij is afgesproken dat het resterende botmateriaal apart gehouden werd welke hierna herbegraven is op het ernaast gelegen kerkhof. Onze interesse ging met name uit naar de stortlaag die iets dieper lag dan de begravingen. Waarom was hier destijds deze stortlaag aangebracht en uit welke periode was deze afkomstig? Deze vragen waren de aanleiding voor een waarneming.

INLEIDING

BEGRAAFPLAATS AAN DE PLANTSOENGRACHT IN PURMEREND

(door Jan Dekkers)

In 1358 kreeg de Purmerendse gemeenschap toestemming van de Bisschop van Utrecht om een eigen kapel te bouwen met het voorrecht een eigen begraafplaats te bezitten. Die plek is de huidige Kaasmarkt, toen Stenebrug geheten. Na de grote stadsbrand van 1519, waarbij ook de kerk een prooi der vlammen werd, is een nieuwe twee-beukige kerk gebouwd in het verlengde van de rooilijn van de Hoogstraat. In deze kerk werden veelal gefortuneerde en bekende Purmerenders begraven. Een grafschild van de familie Riccen is uit die oude kerk bewaard gebleven en bevindt zich nu in de huidige Nicolaaskerk. De gewone man werd begraven aan de zuidkant van de kerk, wat nu “achter de Kerk” heet.

Na een schenking in 1392 werd op donderdag na St. Cathriendag, dus eind november, het St. Ursulaklooster opgericht in een huis aan de nieuwe Koestraat, net buiten de stadswallen. Na een nieuwe schenking werd in 1399 het klooster uitgebreid. In 1418 kreeg het klooster het recht om een eigen kerkhof te bezitten, waarop niet alleen religieuzen, maar al degenen die op de grond van het klooster waren overleden, begraven werden. Dit kerkhof was gesitueerd ten oosten van de kapel van het klooster. Dus het begin van de huidige Koemarkt, binnen een lijn van Geerlings (ongeveer de Stamsteeg) tot de Koestraat. In 1572 voltrok zich in Purmerend de Beeldenstorm. Het Ursulinenklooster werd verwoest en daarmee werd ook het kerkhof niet meer gebruikt.

Na de drooglegging van de Beemster, Purmer en Wormer begin zeventiende eeuw, kwamen aanzienlijk meer vee en producten naar de Purmerendse markt. Het stadsbestuur kreeg in 1645 toestemming van de Staten van Holland en Westfriesland om de stad te vergroten. Deze uitbreiding omvatte een gebied begrensd door de Where, het Looiersplein, Plantsoengracht en de Nieuwstraat. De versterkingen op de Koemarkt en Koestraat werden geslecht en een nieuwe wal werd opgeworpen langs de Plantsoengracht. Om de stad te verdedigen had men vijf bastions aangelegd. Deze vijfhoekige uitbouwsels werden aangelegd op de plaats van het kerkhof op de hoek van de Nieuwegracht, het Schoolplein, aan de westzijde van het Slot, nu de sluis, bij de Noordermeelmolen op het einde van de Hoornse Buurt en op het Looiersplein.

In 1664 werd de begraafplaats ingericht op het bastion op het eind van de Nieuwstraat. Daardoor kwam er rond de kerk meer ruimte vrij voor de markt. De plaats van het klooster met tuin en kerkhof, aangeduid als de “Cloosterwerff” werd ingericht tot beestenmarkt.

Het nieuwe kerkhof was een algemene begraafplaats. Langzamerhand kregen de Katholieken het oostelijk gedeelte toebedeeld. De toestand op deze begraafplaats was allertreurigst, aldus P.M. Verhoofstad in zijn geschiedeniswerk over Purmerend. Het was een vormeloos dubbel stuk grond, haaks aan elkaar verbonden, veel te klein en slechts door een haag van de openbare begraafplaats gescheiden. Het ergste was voor de Katholieken dat de kerkelijke gebeden en plechtigheden bij een begrafenis achterwege moesten blijven.

De ingang van de oude begraafplaats aan de Nieuwstraat

Op 27 januari 1875 vierden Nicolaas Brantjes en Josephina Brantjes-Truffino hun 37 ½ jarig huwelijksfeest. Ter gelegenheid hiervan schonken zij een stuk weiland aan het Katholieke kerkbestuur. Dit werd een stuk grond aan de Overwheerse Polderdijk met een omvang van 44 bij 25 meter. Op 1 juni 1876 werd dit nieuwe kerkhof door een gemachtigde van de Bisschop van Haarlem geïnspecteerd en ingezegend in aanwezigheid van burgemeester en wethouders, kerkbestuur en tal van parochianen. Bij gelegenheid van het 40 jarig huwelijksfeest van dezelfde familie Brantjes werd de bovenbouw van de kapel geschonken, welke nu gerestaureerd word.

Het katholieke gedeelte aan de Plantsoengracht werd dus na 1 juni 1876 niet meer gebruikt en bleef vele jaren ongebruikt liggen. Het werd vlak gemaakt en later als kweektuin gebruikt. Rond de vijftiger jaren van de vorige eeuw is het ontruimd en afgegraven waarna het bestraat werd en in gebruik werd genomen als parkeerplaats. Nu blijkt dat het ruimen destijds niet geheel zorgvuldig is uitgevoerd.

Vermeldenswaardig is nog dat het laatste deel van de Nieuwstraat in de volksmond Kerkhofspadje werd genoemd. Het laatste rijtje huisjes langs dit Kerkhofspadje, waar nu de schapenmarkt is, werd de twaalf apostelen genoemd. In een kroniek vond ik nog het volgende: Op de Kerkhofschans was een lijnbaan ingericht welke in 1803 werd verkocht aan Corn. Groot, wiens familie de touwslagerij “De Hoop” tot het begin van de twintigste eeuw in bedrijf had. Rond 1950 verkocht Cees Liet in de Weeshuissteeg nog touwwerk wat in De Hoop gemaakt was.

DE WAARNEMING (P.J.de Groot)

Woensdag 2 januari 2008 is gestart met een waarneming op de parkeerplaats naast de oude begraafplaats. Als eerste is een proefsleuf aangelegd, haaks op de reeds onderzochte locatie door het ADC (PURD-07) in december 2007. Gezien wij geen vaste punten hadden om vanaf te meten werd de hoek van het ijzeren hek om de oude begraafplaats aan de Nieuwstraat gepromoveerd tot vast punt. Vanaf deze hoek, 4 meter zuidelijk in oostelijke richting, werd de eerste proefsleuf aangelegd. De proefsleuf met een breedte van 1.50 meter en 14 meter lengte, is gemeten vanaf de stoeprand welke inmiddels ook aangewezen was als meetpunt. Tijdens het graven is er op 9 meter vanaf de stoeprand, een meter onder het maaiveld, het eerste fragment van een begraaving aangetroffen. Na deze ingeschetst, gemeten en gefotografeerd te hebben, zijn de restanten verwijderd. Op 14 meter is een compacte zwarte laag aangetroffen waarvan op 1.5 meter diepte een coupe is gemaakt. Verder in de richting van de gracht werden alleen zand en moderne leidingen aangetroffen en is hier verder geen onderzoek verricht. Onder de begraaving is geen materiaal, zoals vroeg aardewerk en dergelijks, meer aangetroffen.

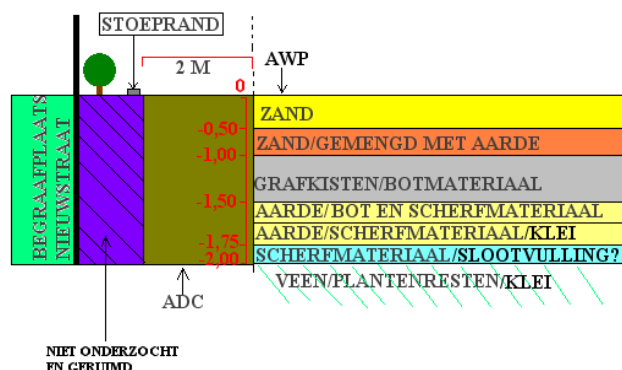
Restanten van een begraaving uit de eerste sleuf.

Een tweede proefsleuf is in noordelijke richting aangelegd, ten oosten grenzend aan de eerste opgraving van het A.D.C. Van dit onderzoek wisten we al dat hier zich meerdere restanten zouden bevinden van begravingen. Na een zandlaag en aarde verwijderd te hebben bevonden zich op 1 meter diepte al de restanten van de begravingen. Enkele bevonden zich nog in de restanten van de originele kisten. De begravingen hebben hier vermoedelijk tot 1.50 diep plaats gevonden. Al het botmateriaal is, na deze ingetekend en gefotografeerd te hebben, verwijderd. Onder de begravingen bevond zich al direct een stortlaag van veel aardewerk scherfmateriaal.

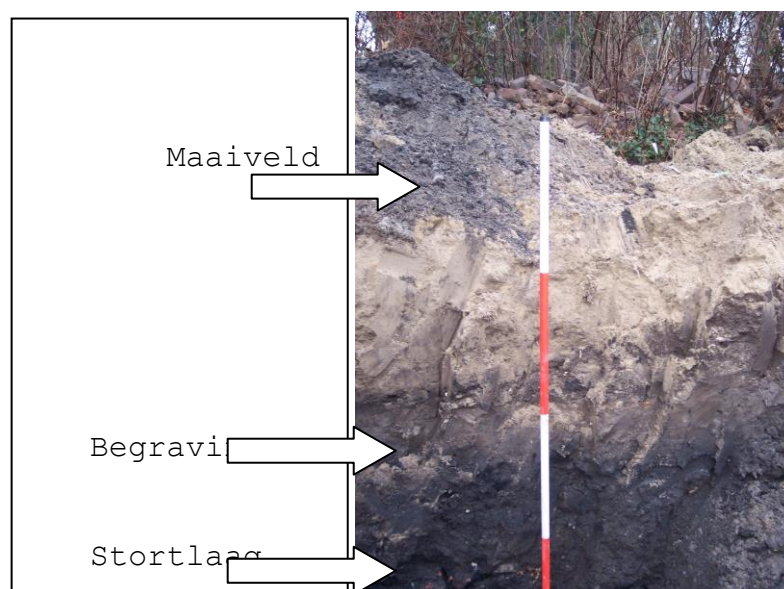

Restanten van begravingen uit de tweede sleuf

Er zijn vele fragmenten aangetroffen van aardewerk en glas. Veel is verzameld en zijn meegenomen voor determinatie. Een wandprofiel hoefde hier niet gemaakt te worden daar deze door het ADC in december 2007 reeds is gerealiseerd. Evengoed hebben wij een schets gemaakt van het wandprofiel aan deze zijde.

Donderdag 3 januari 2008 is er verder onderzocht in de proefsleuf en zijn er nog veel fragmenten van begravingen aangetroffen. Ook deze zijn verwijderd en voor herbegraving apart gelegd. Het aangetroffen materiaal is ook hier verzameld en meegenomen. De stortlaag met aardewerk bevond zich in een drassige laag. Deze laag doet vermoeden als of het de bodem van een sloot of greppel betreft. Het vermoeden is dan ook dat er om het gehele kerkhof een sloot of greppel heeft gelegen. Een deel van deze sloot is dan ook nog steeds aanwezig voorbij de ingangspoort van het kerkhof evenwijdig aan de Nieuwstraat. Een hypothese mijn inziens is dan ook dat het gedeelte op het parkeerterrein ergens in de 18^e eeuw gedempt is, i.v.m. de datering van het aangetroffen aardewerkmateriaal, met afval uit de stad. Dit waarschijnlijk om de ondergrond stabiel te maken voor de latere begravingen.

Vrijdag 4 januari 2008 is de sleuf aan noordelijke kant gedicht en werd de derde proefsleuf aangelegd in zuidelijke richting ten oosten van het opgravingsvlak van het A.D.C. Ook hier waren diverse begravingen aanwezig op hetzelfde niveau. De meeste overblijfselen waren nog aanwezig in de schamele restanten van de doodskisten. De skeletten waren, op enkele na, met hun hoofd naar de oude begraafplaats toe begraven. De los aangetroffen schedels wijzen erop dat er voorheen een versterking heeft plaats gevonden.

Aanzicht op twee naast elkaar liggende schedels in het westelijk profiel

Nogmaals zijn de restanten van het botmateriaal geruimd en apart gelegd. Ook hier werden onder de begravingen aardewerkresten uit de 18^e en 19^e eeuw aangetroffen. Ongeveer 60 centimeter onder het maaiveld ligt een huidige hoogspanningskabel welke evenwijdig aan de stoeprand ligt. De leiding ligt ongeveer 1.80 – 2.00 van af de stoeprand. Onder deze leiding liggen nog de restanten van de begravingen. Deze konden niet verwijderd worden daar het risico voor beschadiging aan deze leiding te groot zou zijn. Óók onder de bossages langs het hek van de oude begraafplaats zullen diverse begravingen nog aanwezig zijn.

Tijdens de gehele waarneming werd er, met een metaaldetector, de uitgegraven grond nagezocht op metalen. Uit de grond, welke afkomstig was waarin de begravingen plaats hadden gevonden, is slechts een munt aangetroffen. Het betreft een duit uit de 18^e eeuw. Verder zijn er een hengsel van een doodskist, een aantal spijkers, grote nagels van de doodskisten en sierspijkers op een houtfragment aangetroffen.

**Nagel van een doodskist.
Totale lengte bijna 13 centimeter**

Hengsel van een doodskist

Op ongeveer 11 meter vanaf hoek BP is er een vergraving. Hier is alleen nog zand aanwezig. Vermoedelijk begint hier dan ook de ingraving van het ondergrondse reservoir. De ingraving van dit reservoir zal de rest van het terrein, aan deze zijde, reeds verstoord hebben.

Duidelijk te zien; de overgang van aarde naar zand.

Opmerkelijk was de aanwezigheid hier van een liggende houten constructie op 2 meter onder het maaiveld. Het deed enigszins op een afwateringsgoot lijken. Het betrof drie lange eikenhouten planken met een dikte van ongeveer 4,5 centimeter. De planken zijn 34 centimeter breed en er kon een lengte worden gemeten van 2 meter. De planken waren in een driehoek op elkaar gesitueerd en of dit de originele constructie was kon niet vastgesteld worden. Of er in oostelijke richting nog meerdere delen zaten is niet onderzocht. In de houten “goot” bevond zich alleen donkergrijs zand.

Onder de jalon, ligt overdwers in de sleuf, de “goot”

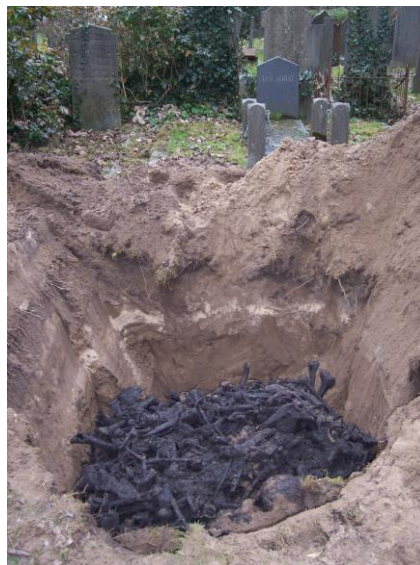
De “goot” eindigde in westelijke richting vlak voor de wat drassigere grondlaag waar de vermoedelijke geul of sloot begint. Hierdoor tevens het vermoeden dat het een afwatering betreft welke naar deze geul of sloot afgevoerd heeft.

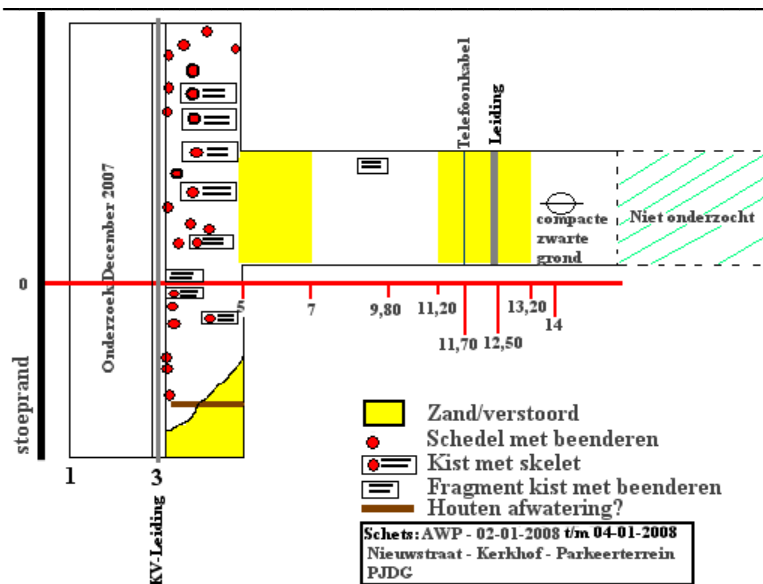
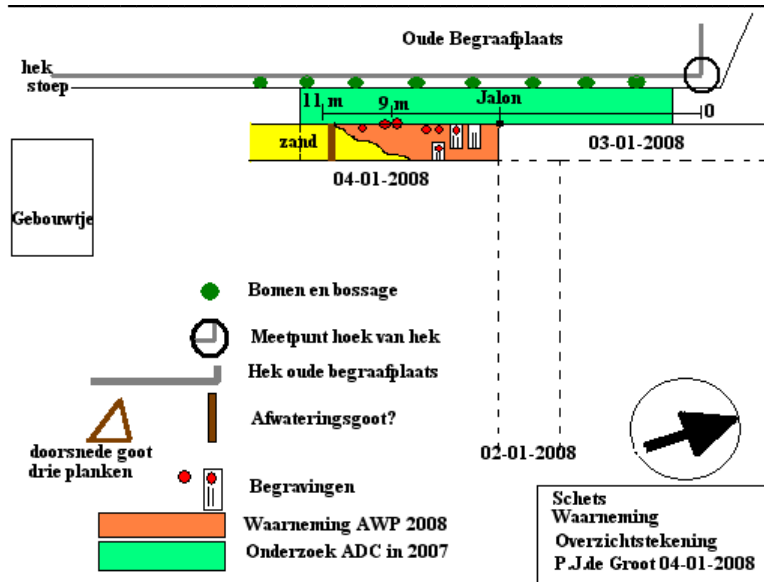
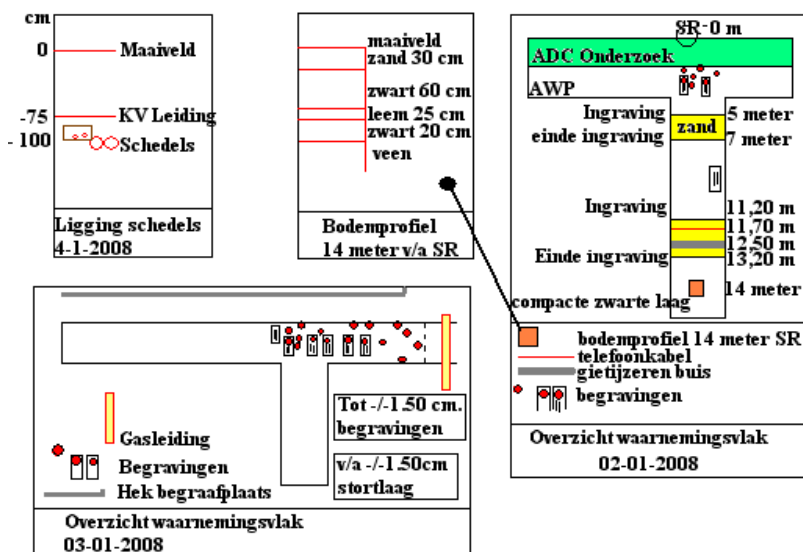
Bij het uiteinde van deze “goot” werd veel scherfmateriaal aangetroffen. Het was veelal 18^e eeuwse materiaal maar ook enkele 17^e eeuwse fragmenten. Enkele van deze fragmenten horen van een wijwaterbakje. Helaas is het bakje niet te completeren. Het bakje is van faience en aan de bovenzijde en deels aan de onderzijde van tinglazuur voorzien. De erop aangebrachte Christus aan het kruis en twee cherubijnenkopjes (oorspronkelijk drie) zijn in het blauw beschilderd.

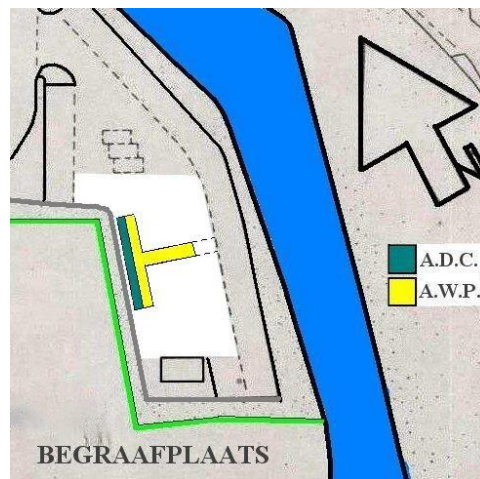

17^e eeuwse wijwaterbakje

De dag werd besloten met het sluiten van de proefsleuf en het herbegraven van het menselijk botmateriaal. De restanten zijn allen herbegraven op de oude begraafplaats ernaast.

Archeologische Werkgroep Purmerend
 Nieuwstraat - parkeerterrein oude begraafplaats
 P.J. de Groot - Januari 2008

